

Ewa Andrysiak

Życie muzyczne w Szadku w latach 1844–1860 w świetle prasy

Biuletyn Szadkowski 11, 161-164

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Ewa Anadrysiak*

ŻYCIE MUZYCZNE W SZADKU W LATACH 1844–1860 W ŚWIETLE PRASY

Informacje na temat życia muzycznego na prowincji Królestwa Polskiego w XIX w. poszerzyły się o wydane w latach 2001–2007 trzy publikacje. W pierwszej kolejności wymienić należy opracowanie zespołowe *Kultura miejska w Królestwie Polskim. Cz. 1: 1815–1875. Warszawa, Kalisz, Lublin, Płock* pod redakcją Anny M. Drexlerowej (Warszawa 2001) i monografię Wojciecha Tomaszewskiego *Między salonem a jarmarkiem. Życie muzyczne na prowincji Królestwa Polskiego w latach 1815–1862* (Warszawa 2002). Ostatnie wydawnictwo, także autorstwa W. Tomaszewskiego, zatytułowane *Kronika życia muzycznego na prowincji Królestwa Polskiego w latach 1815–1862*, ukazało się w 2007 r.

W *Kronice życia muzycznego...* odnotowane zostały wydarzenia muzyczne z tzw. obiegu wysokiego, jak i imprezy o charakterze popularnym, nawet jarmarcznym, ponieważ właśnie to zróżnicowanie ówczesnego życia muzycznego prowincji Królestwa Polskiego stanowi jedną z jego podstawowych cech charakterystycznych¹. Autor zwrócił także uwagę, że w latach 1815–1862 pojawiły się nowe formy aktywności muzycznej: organizowanie pierwszych *tournée* wirtuozów polskich oraz ich udział w inicjatywach lokalnych środowisk amatorskich, co szczególnie uwidoczniło się w latach międzypowstaniowych. Tomaszewski uwzględnił w opracowaniu informacje o koncertach, przedstawieniach teatralnych, w których wykorzystywano repertuar muzyczny, występach

* Ewa Anadrysiak, dr hab., prof. UŁ, Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego, wicedyrektor Książnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego w Kaliszu, prezes Towarzystwa Przyjaciół Książki w Kaliszu.

¹ W. Tomaszewski, *Kronika życia muzycznego na prowincji Królestwa Polskiego w latach 1815–1862*, Warszawa 2007, s. 8.

muzycznych uświetniających różne uroczystości (religijne, państwowe, szkolne i in.), a także balach i zabawach, którym towarzyszyła muzyka.

W *Kronice życia muzycznego...* autor zawarł blisko 2400 informacji dotyczących ponad 200 miejscowości, zarówno ówczesnych stolic regionalnych (Kalisz, Lublin, Płock), jak i małych miejscowości, *często na tzw. głębokiej prowincji*². Wydarzenia muzyczne zostały przedstawione na podstawie analizy treści ówczesnej codziennej prasy warszawskiej („Gazeta Warszawska”, „Kurier Warszawski”, „Gazeta Korespondenta Warszawskiego i Zagranicznego”, „Gazeta Codzienna”), sprawozdań różnych instytucji (m. in. sprawozdania z rocznych egzaminów męskich szkół publicznych), ulotnych druków informacyjnych i okolicznościowych (afisze teatralne, zaproszenia, programy), wspomnień i pamiętników.

Pośród miejscowości wymienionych w *Kronice życia muzycznego...* znalazł się także Szadek, do którego jednak odnosi się zaledwie kilka informacji z lat 1844, 1851, 1859 i 1860.

KURJER WARSZAWSKI.

D. 17. Grudnia. — Rok 1844. **N° 337.** Jutro, Śty Gracjan.
Wtorek. Imieniny Najjaśniejszego PANA.

Mianowani przez Radę Adm: Ego h.m.: X. Ign: *Mazurkiewicz*, Administrator Kościoła Parafjaln: we Wsi *Cierno*, Proboszczem tegoż Kościoła. Prokurator Kriól: przy Trybunale Cyw: Gub: *Anguśtows*; Wydz: Igo, Kaz: *Rutkiewicz*, Zastępcą Sędz: *Apel*; Podprokurator: przy Sądzie Krym: Gub: *Mazowieckiej* i *Kaliskiej*, Pr: *Tajbowski* Zastępcą Podprokuratora przy Sądzie Ap: i Podprokurator przy Sądzie Ap: *Józef Soiecki*, p. o. Sędz: Trybunału Cyw: Gub: *Mazowieckiej*, z poleceniem mu starszeństwa w składzie tegoż Trybunału, od dnia 6/12: *Maja* 1836 r. Taż Rada zatwierdziła darowiznę: Domu Klasztorom zwanego wraz z ogrodem przy Kościele w *Kurozwękach* i summy Rst. 15,000, przez *Anastazję* z *Rudnickich Sołtykowską*, jako fundusz wieczny na zasobienie instytucji dobroczynnej poświęconej opiece i domowemu leczeniu chorych Włóciem pochodzących z dóbr: *Kurozwęki*, *Balice* i *Wojsza*, na rzecz *Siostr Miłosierdzia* trudnić się mających administracji pomieszczonego zakładu, uczynioną.

Przedwczoraj *Koledzy* i *Przyjaciele* s. p. *Karola Schillinga*, Urzędnika w Kancelarji Głównowodzącego Armji Czynną i w *Warszawskim Komitecie Cenzury*, mając na swem czele *J.W. Jenerała Uzakoni*, zgrupowali się w *Kaplicy Uzakowskiej*, dla oddania ostatniego hołda cnotom i zasługom zmarłego. O godzinie 3:ej z południa usłyszy się łobozne tony wojskowej muzyki i wyruszyły pogrzebowy kondukt, któremu wszyscy towarzyszyli pieszo na smętarz *Ewanielicki*, gdzie na wieczny spoczynek złożono zwłoki s. p. *Schillinga*. Nad grobem *Śpiewacy Ewanielicy* pod przewodnictwem swego *Nauczyciela P. Fryzera*, śpiewali hymny pogrzebowe, poczem *X. Pastor Sachs* miał rozrzewniającą przemowę. Obecni temu smutnemu obrzędowi *przebiegi* zostali *głębokim* żalem po *Kochanym* *Kolecy*, drogim *Przyjacielu* i so *wszach* miar *czcigodnym* *Człowieku*. *Pokój* jego *popiołom*. — W ciągu roku 1845, wyjdzie z druku dzieło: *Rachankowość handlowa w ważniejszych jej zastosowaniach*, przez *Florjana Alexandra Zubelwiczę*, Autora dzieła o *Papierach publicz-*

nych. Przedpłata po zł. 10 składaną być może u *Osób uproszonych*, lub w *mieszkanu* *Autora* pod *Nrem 472* przy *ulicy Senatorskiej*. — Na wezwanie *Szanownego* *Autora wstęży* w *druku* prawdziwie *Chrześcijańskim*, w *onogodniejszym* dla *najbiedniejszych* zł. 6 gr. 20. *Reziniczny*. *S. P.* wezwany w *czasie* gry *towarzyskiej* zwanej *rublem*, o *złożenie* tegoż *rubla* na *ubogich*, składa go w *Redakcji* *Kurjera* dla *Matki* *czworga* *bliźniąt* w *Mszczonowie*, *spodziewając* się, że i *wzywający* *naśladować* go w *tem* *zechca*. Dla *też* *Matki* *złożono* od *B. zł. 5*; od *W. T. zł. 6* gr. 20. — *Zapowiedziane* dzieło *Niewiasty Polskie* *zarys historyczny* *K. Wł. Wojciechskiego*, z *dezawerytami* *W. Smolnowskiego*, wyszło z *druku*, i *znajduje* się we *wszystkich* *księgarniach* do *na* *bycia*, jak i w *mieszkanu* *Wydawcy* przy *ul: Królows*; w *pałacu* *zwanym* *Zubińskich*. *Cena* *zł. 15*. — (Art: nad). *Lubo* *samo* *dzieło* *mistrza* *zaleca*, *przeniesie* *wszakże* *na* *sobie* *nie* *może*, *ażebym* *ni* *nie* *objawił* *publicznie*, *godną* *ze* *wszach* *względów* *pochwały*, *Fabrykę* *powozów* *Pana* *Fatera* *przy* *ulicy* *Elektoralnej*. *Jego* *bowiem* *na* *resorach* i *osiach* *patentowych* 1841 r. *zrobione* *ładno*, *stały* *się* *przez* *lat* 3 *w* *miesiące*; *posuwam* *odbyłem* *nią* *podróż* *po* *cią* *z* *Smolnisk*, *mił* *przeszło* *120*, a *mimo* *znacznego* *pakunku* i *po* *drogach* *ciągłymi* *słotami* *zepsutych*, *wytrzymał* *powóz* i *to* *bez* *najmniejszego* *zepsucia*; *koła* *zaś* w *Warszawie* *ładąc* *olejem* *z* *zopstrzonym*, *przez* *całą* *podróż* *nie* *potrzebowały* *więcej* *tym* *plynnem* *być* *zasilane*. *Kto* *dalekie* *odbywa* *drogi*, *wie* *dobrze*, *jak* *wielkiem* *jest* *dobrodziejstwem* *idealne* *zbudowany* *powóz*; *nie* *zawiedzie* *się* *przeto*, *o* *czem* *śmienne* *z* *zareczyć* *mogę*, *iesli* *po* *takowy* *uda* *się* *do* *Fabryki* *Pana* *Fatera*, *i* *tównie* *isk* *ia* *na* *opinionie* *zadowolonym* *ostaniam*. *Majstor* *Arszeniewski*. — *Skład* *muzyczny* *G. Senewala* *otrzymał* *nowości* *następujące*: *Reira* *Diverissement*, na *temat* *Barikavalli* z *opery* *Katarzyna Kornaro*, *Lachnera*, *dz: 64, zł. 3 1/2*. *Tęgoż*, *Kaprys* z *Romansu* *Thomasa Rignigni Essera*, *dz: 70, zł. 4*. *Tęgoż*, *Warjacje* i *Rondo* z *ulubionych* *tema-*

Fot. 1. „Kurier Warszawski” 1844, nr 337

² Tamże, s. 7.

Podczas nabożeństwa odprawionego z okazji rocznicy wyniesienia na tron cara Mikołaja I aktorzy z zespołu pod dyrekcją Ludwika Heckera³ wykonali *działa muzyczne Stefaniego i Rosyniego tudzież hymn Lwowa*. Nabożeństwo odprawione zostało w listopadzie 1844 r., zaś wieczorem tego samego dnia aktorzy dali bezpłatne widowisko, które zakończyło się odśpiewaniem hymnu *Boże, chroń cara*. O wydarzeniu tym pisał „Kurier Warszawski” (1844, nr 337)⁴.

W niedzielę, 12 stycznia 1851 r. odbył się w Szadku bal, który zapewne zapisał się w pamięci jego uczestników, gdyż jak donosił „Kurier Warszawski” (1851, nr 40) bal pozostawił *ślad długo nie zapomniany w kronice Szadku w ciągu tego stulecia*. Bal rozpoczął się polonezem, ale były też walce, kontredanse i mazury, poza tym grała *dobrana* orkiestra⁵.

Organizatorką życia kulturalnego w Szadku była wówczas Karolina ze Słubickich Kruszyńska⁶. W „Gazecie Warszawskiej” z 1859 r. (nr 69) znalazła się informacja, dotycząca zorganizowania przez nią dwóch bali, z których dochód przeznaczony był na rzecz budowy kościoła św. Idziego⁷. 16 lutego 1860 r. gospodynią balu na rzecz Instytutu Muzycznego w Warszawie była S. Kozarska⁸, której pomagali Karolina ze Słubickich i J. Kruszyńscy, udostępniając na tę okazję swoje mieszkanie. Informację na ten temat „Gazeta Warszawska” podała dwukrotnie (1860, nr 54, 69)⁹.

Ostatnia z informacji, dotyczących życia muzycznego, odnosi się do Prusinowic koło Szadku. W niedzielę 16 grudnia 1860 r. – jak podawała „Gazeta Warszawska” (nr 340) – w dobrach M. Kozarskiego¹⁰, w nowo wybudowanym budynku odbyło się poświęcenie sali przeznaczonej na ochronkę¹¹. W tekście

³ Ludwik Hecker – dyrektor teatru, a także dyrygent, działał w latach 1831–1846; był dyrygentem orkiestry w zespole prowincjonalnym (1831 r.), korepetytorem muzyki w zespole W. Raszewskiego w Radomiu (1839 r.), później z własnym nielicznym zespołem występował w Dąbrowie Górniczej (wrzesień 1843 r.), następnie w Miechowie, w Końskich (czerwiec 1844 r.), Kaliszu (lipiec–październik 1844 r.), Piotrkowie (październik 1844 r.), Szadku (listopad 1844 r.). W 1845 r. zespół gościł w Szadku, Sieradzu i Kaliszu (maj), w Ciecchocinku i Toruniu (lato). W połowie 1846 r. Hecker przebywał we Włocławku, prowadził wówczas zespół z W. Raszewskim.

⁴ W. Tomaszewski, *Kronika życia muzycznego...*, s. 154.

⁵ Tamże, s. 191.

⁶ K. Kruszyńska – nie udało się odnaleźć informacji na jej temat.

⁷ W. Tomaszewski, *Kronika życia muzycznego...*, s. 319. – kościół pw. św. Idziego prawdopodobnie istniał już w XI–XII w., kilkakrotnie był odbudowywany, popadł jednak w ruinę. Nowy, drewniany kościół wystawiono w 1740 r. Istniejący do dziś kościół został wzniesiony w latach 1858–1860 staraniem ks. Teodora Majera (T. Marszał, *Szadek. Monografia miasta*, Szadek 1995, s. 58).

⁸ S. Kozarska – nie udało się odnaleźć informacji na jej temat.

⁹ W. Tomaszewski, *Kronika życia muzycznego...*, s. 347.

¹⁰ M. Kozarski – nie udało się odnaleźć bliższych informacji.

¹¹ W artykule R. Kopackiego i A. Nowaka *Założenie dworsko-folwarczno-parkowe w Prusinowicach* („Biuletyn Szadkowski” 2004, t. 4) czytamy, że [w] 1916 r. *dziedziczka Regina Krzyżanowska zorganizowała drugą już na terenie Prusinowic ochronkę, w której uczono tylko zimą* (s. 34). Autorzy dodają, że pierwsza ochronka powstała na przełomie roku 1907 i 1908, a założyli ją Czarnowscy – dziedzice Prusinowic. Co zatem z salą na ochronkę z 1860 r.?

opublikowanym w gazecie wspomniano również akcent muzyczny, pisząc iż podczas uroczystości *młodzież w dobranych głosach odśpiewała hymn do Boga*¹².

Odnotowane w *Kronice życia muzycznego...* wydarzenia związane z muzyką nie stanowią zapewne wszystkich przedsięwzięć muzycznych z tego okresu. Wskazuje na to W. Tomaszewski w innej swojej publikacji (*Między salonem a jarmarkiem...*), w której pośród animatorów i organizatorów publicznego życia muzycznego wymienia władze lokalne, towarzystwa muzyczne, organizacje dobroczynne i opiekuńcze, resursy, szkoły, kościoły, wojsko i osoby prywatne. W 1846 r. resursa¹³ założona została także w Szadku, działała krótko (1848), ale wiadomo, że *jeśli chodzi o przedsięwzięcia muzyczne, to resursy koncentrowały się na dwóch typach działań: urządzaniu, zwłaszcza w okresie karnawału, zabaw tanecznych i balów oraz na animowaniu ruchu koncertowego*¹⁴. Wydaje się więc, że i szadkowska resursa była organizatorem zabaw nie tylko karnawałowych.

Bibliografia

- Marszał T., *Szadek. Monografia miasta*, Szadek 1995.
Słownik biograficzny teatru polskiego 1765–1965, Warszawa 1973.
Tomaszewski W., *Kronika życia muzycznego na prowincji Królestwa Polskiego w latach 1815–1862*, Warszawa 2007.
Tomaszewski W., *Między salonem a jarmarkiem. Życie muzyczne na prowincji Królestwa Polskiego w latach 1815–1862*, Warszawa 2002.

¹² Tamże, s. 373.

¹³ Resursa – dawniej klub towarzyski, stowarzyszenie grupujące np. kupców, rzemieślników, obywateli ziemskich itp.

¹⁴ W. Tomaszewski, *Między salonem a jarmarkiem. Życie muzyczne na prowincji Królestwa Polskiego w latach 1815–1862*, Warszawa 2002, s. 176.